

E EN SIAMESE TWEELING

DE VLAAMSE RAND EN BRUSSEL

Brussel heeft een beladen en stormachtige relatie met zijn Vlaamse Rand. Enig inzicht in de historische context is nodig om de uitermate complexe verhouding te begrijpen van deze lotsverbonden “Siamese tweeling”.

De fraaie meertalige brochure *Welkom in de Vlaamse Rand*, die door de Vlaamse overheid en de provincie Vlaams-Brabant aan alle nieuwe inwoners wordt bezorgd, geeft een gevatte omschrijving van dit gebied: “Kijk eens op de kaart. Als een eiland in Vlaanderen ligt Brussel, de tweetalige hoofdstad van België en van Vlaanderen. De gordel van Vlaamse gemeenten die rond de hoofdstad ligt gedrapeerd, noemt men de Vlaamse Rand. Die rand wordt Vlaams genoemd omdat hij integraal in Vlaanderen ligt en de officiële taal er het Nederlands is. Hij omvat de volgende 19 gemeenten: Asse, Beersel, Dilbeek, Drogenbos, Grimbergen, Hoeilaart, Kraainem, Linkebeek, Machele, Meise, Merchtem, Overijse, Sint-Genesius-Rode, Sint-Pieters-Leeuw, Tervuren, Vilvoorde, Wemmel, Wezembeek-Oppem en Zaventem. Samen tellen ze ongeveer 400.000 inwoners. De Vlaamse Rand was ooit een landelijke oase van weiden, bossen, parken, velden en charmante dorpjes. Ook vandaag is hij nog verrassend groen, hoewel haast alle gemeenten in snel tempo zijn verstedelijkt. (...) Die snelle verstedelijking heeft sporen achtergelaten. Het platteland werd verkaveld, volgebouwd, doorkerfd met drukke verkeersaders. Ze zorgde ook voor taalproblemen, doordat de Vlaamse gemeenten – die Nederlandstalig waren – een grote instroom van Franstaligen en anderstaligen uit de hoofdstad te verwerken kregen. Dat tastte ook de sociale cohesie van de dorpsgemeenschappen aan. Anderzijds heeft de verstedelijking de regio ook welvaart gebracht en haar opener, internationaler en kosmopolitischer gemaakt.”

GODFRIED VAN DE PERRE

Werd in 1948 geboren in Ninove. Hij is doctor in de rechten, licentiaat in het notariaat en postgraduaat in het bedrijfsbeheer. Hij werkte twintig jaar lang (1973-1993) als juridisch attaché en adviseur bij de toenmalige ASLK (intussen deel van BNP Paribas Fortis). Als adviseur en adjunct-kabinetschef werkte hij voor diverse ministers: federaal vice-eerste minister en minister van Begroting en Wetenschapsbeleid Hugo Schiltz (1988-1991); Vlaams minister van Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden en Weten-

schapsbeleid Luc Van den Brande (1995-1999) en Vlaams minister van Bestuurszaken, Buitenlands Beleid, Media en Toerisme Geert Bourgeois (2004-2005). In de Vlaamse Rand was hij actief als directeur van het cultureel-ecologisch actieprogramma Bruegelproject (2000-2004), en als beleidsadviseur voor internationale activiteiten bij vzw 'de Rand'. Sinds februari 2010 is hij strategisch en juridisch adviseur voor informatisering.

Adres: godfriedvandeperre@telenet.be

COMMUNAUTAIRE TWISTAPPEL

In de zomer van 1963 werd een taalcompromis bereikt dat omgezet werd in de historische wet van 2 augustus 1963 op het taalgebruik in bestuurszaken. Samen met de definitieve vastlegging van de taalgrens op 1 september 1963 werden er in de Vlaamse Rand zes Nederlandstalige gemeenten met taalfaciliteiten voor Franstaligen erkend: Drogenbos, Kraainem, Linkebeek, Sint-Genesius-Rode, Wemmel en Wezembeek-Oppem. Een gemeente verkreeg dit statuut in principe als de taalminderheid er minstens 30 procent bedroeg. Men wilde de historische taalminderheden in deze gemeenten ruim de tijd geven om zich aan te passen aan de nieuwe situatie. Het faciliteitencompromis was echter een doorn in het oog van veel Vlamingen: zij beschouwden de taalfaciliteiten als uitdovend en als een maatregel om de integratie te bevorderen, terwijl de Franstaligen dit eerder zagen als een verworven recht. Deze voor interpretatie vatbare faciliteitenregeling veroorzaakte communautaire spanningen en oeverloze disputen tussen Nederlands- en Franstaligen. Tegelijk werd de politieke en institutionele relatie tussen Brussel en de Vlaamse Rand hierdoor vertroebeld. Ook de jarenlange Vlaamse eis tot splitsing van het hybride kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde (B-H-V), dat vijfendertig gemeenten omvat, past in deze historisch omslachtige regeling. In juli 2012 werd de kieskring (en het gerechtelijk arrondissement) B-H-V na vijftig jaar palaveren gesplitst als onderdeel van de zesde Belgische staatshervorming.

In 1994 werd de Vlaamse Rand van negentien gemeenten die het Brussels Hoofdstedelijk Gewest omringen erkend als een aparte entiteit. Als gevolg van de vierde

staats hervorming (1993) werd op 1 januari 1995 de oude provincie Brabant gesplitst in drie entiteiten: het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Waals-Brabant en Vlaams-Brabant, waartoe de Vlaamse Rand behoort.

DE BRUSSELSE OLIEVLEK

Wat we vandaag de Vlaamse Rand rond Brussel met zijn “groene gordel” noemen, is er niet vanzelf gekomen. Als gevolg van de oprukkende verstedelijking en suburbanisatie in de jaren 1950 groeide de behoefte aan een planmatige ruimtelijke ordening. Men kon niet blijven doorgaan met chaotische lintbebouwing, wilde verkavelingsdrang en ongeordende wegeaanleg. Brussel kende met de organisatie van de Wereldtentoonstelling in 1958 een agressieve stedelijke expansie. Bouwpromotoren veroorzaakten een kaalslag in de Noordwijk en plantten er megalomane kantoorcomplexen (Manhattanproject, WTC,...) en stijlloze hoogbouw neer. Dit werd smalend de *verbeulemansing* van Brussel genoemd, en bracht een grote stadsvlucht uit Brussel naar de omliggende rand op gang. Daarmee ging ook de verfransing van de rand onder druk vanuit Brussel gepaard. Deze uitdijende Brusselse “olievlek” werd gezien als Vlaamse “gebieds-roof”, met de taalfaciliteiten voor de Franstalige randbewoners als het paard van Troje. De Vlaamse Beweging was gealarmeerd. Tijdens deze periode sprak men wel nog neutraal over de “periferie rond Brussel”.

De Brusselse olievlek en urbanisatiedruk leidden in die jaren ook tot wetenschappelijk onderzoek naar ruimtelijke ordening en sociale en economische ontwikkeling. Het was de periode van de eerste Ruimtelijke Gewestplannen en ook het concept van de “groene gordel” werd toen gelanceerd. De *green belt* die Londen koesterde, diende als inspiratie. Intussen is de groene gordel met zijn prachtige kasteeldomeinen, parken en bossen een begrip. Ook heel wat Brusselaars bezoeken deze recreatieve ruimten. Dankzij deze groenegordelstrategie is Brussel grotendeels gespaard gebleven van troosteloze banlieues, *faubourgs*, *bidonvilles* of suburbs, zoals in Parijs of Londen. Het is merkwaardig dat in Brussel het centrum arm is en de rand rijker en welvarender, terwijl dit in de meeste Europese grote steden omgekeerd is.

STERKE OMKADERING

Intussen heeft Vlaanderen een consistent beleid voor de Vlaamse Rand. In de Vlaamse regering is het verankerd als een apart beleidsdomein en er is een bevoegd minister (in de huidige regering is dat Ben Weyts van N-VA). Bij decreet van 27 november 1996 werd de vzw ‘de Rand’ opgericht om het Nederlandstalige karakter van de Vlaamse Rand te ondersteunen. Deze vzw heeft een coördinerende taak en werkt voor de negentien randgemeenten, met een bijzondere klemtoon op de zes faciliteitengemeenten. Zes van de zeven Vlaamse gemeenschapscentra in de rand liggen in faciliteiten-

gemeenten. Maandelijks ontvangen de inwoners van de Vlaamse Rand de *Randkrant* (190.000 exemplaren) en er wordt in de zes faciliteitengemeenten nog een eigen Vlaamse Gemeenschapskrant verspreid. Daarnaast verzorgt vzw 'de Rand' een brede dienstverlening in verband met jeugd, sport, onthaal en integratie van anderstaligen, taalsensibilisering en taalwetgeving en huisvesting.

Ook is het Documentatiecentrum Vlaamse Rand actief met een voor iedereen toegankelijke website die alle literatuur bundelt die ooit over de rand het licht zag, van onderzoeksrapporten, scripties en jaarverslagen tot statistieken. Behalve kennisverspreiding stimuleert deze gespecialiseerde website het wetenschappelijke onderzoek over de Vlaamse Rand. De studiedienst van de Vlaamse regering publiceert op geregelde tijdstippen het *Vlaamse Rand Cijferboek* en het rapport *De Vlaamse Rand: socio-economisch profiel en een blik op het Vlaams karakter*. In de dagelijkse informatieverspreiding naar het grote publiek speelt ook de lokale televisiezender Ring-TV als gemeenschapsvormend informatiekanaal een voorname rol. Met anderstalige ondertiteling probeert men de buitenlandse randbewoners aan te spreken.

Ook in het Vlaams Parlement is sinds 1999-2000 een volwaardige Commissie voor Brussel en de Vlaamse Rand actief. Hiermee wilde de Vlaamse parlementaire gemeenschap tonen dat zij belang hecht aan de specifieke problematiek van Brussel en de Vlaamse Rand, en bij uitbreiding aan heel Vlaams-Brabant en zijn luchthavenregio.

In april 2005 is de Task Force Vlaamse Rand opgericht, met deskundigen uit alle Vlaamse administraties, kabinetsmedewerkers, de provincie Vlaams-Brabant en vzw 'de Rand'. Dit overlegorgaan formuleerde in zijn eindrapport van 2009 een aantal beleidsvisies inzake integratie, werk, welzijn en gezondheid, cultuur, mobiliteit, huisvesting, economie en ruimtelijke ordening. De taskforce had ook een belangrijke inbreng in de afbakening van het nieuwe ruimtelijke beleidsplan, het Vlaams Strategisch Gebied rond Brussel (VSGB). Dat plan is belangrijk voor Brussel omdat het afstemming zoekt met de grote infrastructuurwerken die de hoofdstad Brussel omsluiten en ontsluiten: het spoorwegnet GEN (Gewestelijk Express Net), het fietsnetwerk naar Brussel, de uitbreiding van de Ring, de sneldiensten van vervoersmaatschappij De Lijn, de ontsluiting van de luchthaven van Zaventem, de integratie van de belangrijkste verkeersassen, de beperking van de bouwlagen, het in stand houden van de "groene gordel", enz.

Kortom, er is geen beleidsdomein of probleem dat nog niet in kaart is gebracht. Maar nu moet al dit gedegen studiewerk worden omgezet in concrete realisaties.

Luchtfoto van Sint-Pieters-Leeuw, een gemeente in de Vlaamse Rand rond Brussel, Foto © vzw 'de Rand'.

OBJECTIEF BONDGENOOTSCHAP

Uit de voorgaande profielschets blijkt hoe bepalend de Vlaamse Rand is voor de toekomst van Brussel, en omgekeerd. De volgende vier krachtlijnen kunnen hierbij als leidraad dienen.

De organische vervlechting maakt van Brussel en de Vlaamse rand een strategisch kerngebied voor Vlaanderen en België. Wie de wereldwijde tendens naar mondialisering en stedelijke concurrentie goed inschat, beseft dat Brussel en de Vlaamse Rand gedeelde belangen hebben. Die moeten uitgroeien tot een objectief bondgenootschap, waarbij men de gemeenschappelijke problemen benoemt en er win-winoplossingen voor zoekt. Denk maar aan: de afstemming van mobiliteit en ruimtelijke ordening, de grensoverschrijdende arbeidsmobiliteit, de immense uitdagingen inzake milieu en duurzaamheid (waterzuivering, afvaltoerisme, geluidsnormen, enz.).

De uitermate delicate evenwichten tussen Brussel en de Vlaamse Rand spelen ook een rol in de controverse over de plannen voor een nieuw voetbalstadion (Eurostadion Brussels) op parking C aan de Heizel. Ook de plannen voor Uplace (een “winkel- en belevingscentrum” aan de rand van Brussel in Machelen en vlak bij Vilvoorde) verhitte de gemoederen. Er rijzen vragen over de levensvatbaarheid van zo’n “megalo-maan” project en men vreest voor overbelasting van de Vlaamse Rand inzake o.m. mobiliteit en ruimtelijke ordening. Ondertussen zijn er nog meer spraakmakende projecten gepland op Brussels grondgebied: het winkelcentrum Docks Brussel aan de Van Praetbrug en het NEO-project op de Heizel. Meer dan ooit is de ruimtelijke, ecologische, economische en sociologische impact van zulke projecten het onderwerp van publiek debat.

Het wordt zoeken naar evenwichten in de organische dialectiek tussen de hoofdstad en haar rand. Ik verwijs in dit verband naar het besluit van een bijzonder leerrijke studie van Petra Gunst, *Brussel en de Vlaamse Rand, een verhaal van migraties en grenzen* (2008). Gunst schrijft: “Zolang de Franstalige politici de Vlaamse Rand niet erkennen als een onderdeel van het Nederlandstalige Vlaanderen en territoriale aanspraken blijven maken door de uitbreiding van Brussel als pasmunt te gebruiken voor Vlaamse verzuchtingen, blijft een hypotheek wegen op elke samenwerking. Omgekeerd zou Vlaanderen er goed aan doen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te beschouwen als een volwaardige partner en op zoveel mogelijk domeinen samenwerkingsverbanden na te streven.

“Dat dit niet onmogelijk is, bewijst de recente toenadering die ontstond rond het probleem van de tewerkstelling in de grootstedelijke regio. De arbeidsbemiddelingsbureaus van de gewesten bereikten een akkoord over een structurele samenwerking met als doel het onevenwicht tussen de grote werkloosheid in Brussel en het grote

overschot aan werkaanbiedingen in de Vlaamse Rand weg te werken. Naarmate dit beleid vruchten afwerpt en het vertrouwen groeit, zullen er in de toekomst misschien mogelijkheden ontstaan om ook op andere terreinen overeenkomsten te sluiten ten bate van de beide gewesten. De oprichting van het Eurodistrict Eurometropool Lille-Kortrijk-Tournai eind januari 2008 bewijst trouwens dat er in Europa steeds meer grensoverschrijdende samenwerkingsverbanden tot stand komen. Een dergelijke strategie zou voor de hoofdstad en haar ommeland misschien meer mogelijkheden bieden dan een bestuurlijke uitbreiding van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest die politiek moeilijk haalbaar lijkt.”

De uitdagingen waar de Siamese tweeling Brussel en de Vlaamse Rand voor staat, zullen ons doen afstappen van gemakkelijke slogans en taboes. Momenteel zijn alle instrumenten voorhanden voor een goed onderbouwde en permanente monitoring van de huidige verschuivingen, zoals de impact van migratiebewegingen en de gevolgen voor onder meer tewerkstelling, woonbeleid en zorg.

Er is een nieuwe generatie pragmatische Brusselaars die geen besef meer heeft van de historisch gegroeide communautaire conflicten. De voortschrijdende internationalisering stelt ons voor een andere aanpak die de “grenzen van de taalgrens” overschrijdt. Het in sommige milieus klassieke “vijandbeeld” tegenover Brussel is achterhaald, zoals Brussel ook een wezenlijk basisrespect dient te hanteren tegenover de eigenheid van de Vlaamse Rand.

Het Vlaamse cultuuraanbod in Brussel boomt, en geeft internationaal richting aan het culturele klimaat. Naast de Brusselaars genieten ook de inwoners van de Vlaamse Rand en het ruimere hinterland daarvan. Het is niet toevallig dat deze organische verbondenheid tussen Brussel en de Vlaamse rand begint in de cultuur en de creatieve sector. Zij vormen de sensoren van maatschappelijke evoluties.¹

Taalrespect moet de basis zijn van het samenlevingsmodel tussen Brussel en de Vlaamse Rand. Een strikte handhaving en toepassing van de bestuurstaalwet is het enige handvest. Dit houdt in dat de publieke dienstverlening in Brussel tweetalig moet zijn en dat in de Vlaamse Rand het Nederlands de enige bestuurstaal is. Hiervan kan en mag niet afgeweken worden. Elementair respect voor de moeizaam bevochten taalwetgeving is de hoeksteen en het sluitstuk van de taalevenwichten in ons land.

Franstalige Brusselaars kunnen inspiratie vinden in Québec. Een duidelijk taalbeleid met een strikte taalwetgeving in het openbaar bestuur laat deze Franstalige provincie van Canada gedijen in de oceaan van het overheersende Engels.

In de Vlaamse Rand wonen momenteel 114 nationaliteiten. Bijna 30 procent van de ruim 400.000 randbewoners is van vreemde herkomst, dubbel zoveel als twintig jaar

geleden. In Brussel is dat al ruim 61 procent. Inwijking van daaruit zal ook het percentage in de Vlaamse Rand doen stijgen. De Vlaamse Rand “ontnederlandst” niet alleen, uit de resultaten van de gemeenteraadsverkiezingen in oktober 2012 blijkt ook dat de Vlaamse rand voor het eerst “ontfranst”.² In de toekomst zal de Vlaamse Rand het lot van Brussel delen en wordt het gaandeweg een gebied van taalminoriteiten. In ieder geval zal het communautaire denken in taboes en clichés van vorige generaties politici plaats moeten ruimen voor een meer pragmatische benadering.

De bevoegdheden voor Brussel en de Vlaamse Rand zijn in de Vlaamse regering opgesplitst en verdeeld over twee ministers. Het zou bijvoorbeeld een politiek-strategische zet kunnen zijn om deze bevoegdheden samen te brengen en te laten vertegenwoordigen door één Vlaamse minister met een voldoende sterk profiel. Hij of zij moet een grensverleggende aanpak hanteren en vanuit de Vlaamse regering optreden als proactieve gesprekspartner van de Brusselse regering en de Brusselse bestuursorganen.

De laatste jaren is de voortschrijdende “metropolitisatie” van Brussel en de Vlaamse Rand een onafwendbare evolutie. Of men het nu wil of niet, geen muur, taalwet of politiek pact zal de vervlechting van Brussel met zijn randgebied tegenhouden.

De grootstedelijke werkelijkheid dwingt de beleidsmakers en planologen, zowel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest als in de Vlaamse Rand, tot een degelijke strategie voor de uitbouw van een leefbare hoofdstad en randstedelijk gebied.

Al meerdere jaren is onder impuls van de Brusselse, Vlaamse, Waalse en Belgische werkgeversorganisaties een gezamenlijk actieplan opgezet voor het komende decennium: *Brussels Metropolitan Region: Business Route 2018*. Dit gestoffeerde actieplan definieert de ambitieuze doelstellingen voor een dynamisch samenwerkingsverband tussen de hoofdstad en haar ommeland. Brussel is een economische topregio, zo klinkt het. Stad en hinterland zijn goed voor 30 procent van de economische activiteit in België. De clustervorming van stadsregio's is een Europees en mondiaal gegeven, zie: Londen, Berlijn, Madrid, Edinburgh, Dublin, de Nederlandse Randstad, Frankfurt, Lyon, Wenen, Milaan, Barcelona, Luxemburg, Stockholm.

Als zetel van de Europese Commissie, talrijke internationale instellingen en multinationals heeft het metropolitane Brussel belangrijke troeven in handen voor de ontwikkeling van een echte kenniseconomie met veel jobs voor hooggeschoolden en meerdere nichesectoren, zoals financiële diensten, informatie- en communicatietechnologie, gezondheidszorg, transport en logistiek, chemie en farmaceutica. Het multiculturele Brussel heeft het potentieel van een *smart city* met een uniek cultureel aanbod, gastronomie, interculturele en medianetwerken, trendy winkels, culturele en creatieve industrie, groene stadsparken en wandelstraten, enz.

In juni 2015 lanceerde de minister-president van de Brusselse regering, Rudi Vervoort van de PS, het voorstel om aan de Metropolitane Gemeenschap rechtspersoonlijkheid te verlenen met een eigen begroting en een permanent secretariaat. Vanuit de Vlaamse Gemeenschap werd dit voorstel in alle geledingen negatief onthaald als een overbodige suprastructuur, die de perceptie wekt van een nieuwe, door Franstalige politici gecreëerde Brusselse olievlek die de eigenheid van de Vlaamse Rand fundamenteel aantast. Vanuit Vlaanderen wordt eerder geopteerd voor een pragmatische en informele transregionale overlegstructuur.

Eén zaak is zeker: er zal nog veel water door de Zenne vloeien vooraleer een Brusselse Metropolitane Gemeenschap een leefbare realiteit wordt.

Noten

- 1 Zie: HUGO DE GREEF, “Brussel is van de wereld. Notities over cultuur in een boeiende, moeilijke stad”, *Ons Erfdeel*, jg. 54 (2011), nr. 1, pp. 58-65.
- 2 Zie: GUIDO FONTEYN, “De ‘ontfransing’ in de Vlaamse Rand rond Brussel”, *Ons Erfdeel*, jg. 56 (2013), nr. 2, pp. 189-191.

WEBSITES

- www.briobrusssel.be
- www.derand.be
- www.docu.vlaamserand.be
- www.brusselsstudies.be
- www.statengeneraalvanbrussel.be
- www.brusselsmetropolitan.eu
- www.brussel.irisnet.be/over-het-gewest
- www.raadvgc.be/publicaties
- www.statbel.fgov.be

PUBLICATIES

- E. CORIJN (RED), J. DE SALLE, J-L. GENARD, C. KESTELOOT, C. VANDERMOTTEN, P. VANDERSTRAETEN, *Waarheen met Brussel? Visies voor de Belgische en Europese hoofdstad Brussel*, VUB Press, 2013.
 - J. DEGADT, M. DE METSENAERE, M. DE VLIAGER, R. JANSSENS, A. MARES & C. VAN WYNSBERGE (RED) , *De internationalisering van de Vlaamse Rand rond Brussel*, ASP, 2012
 - P. GUNST, *Brussel en de Vlaamse Rand, een verhaal van migraties en grenzen*, Leuven, Peeters, ADVN, provincie Vlaams-Brabant, 2008
 - B. DEBAETS, *10 geboden voor Brussel. Naar een wereldstad met wereldklasse*, Lannoo, 2014
 - Studiedienst van de Vlaamse Regering, D. DERUDDER (RED), *De Vlaamse Rand: socio-economisch profiel en een blik op het Vlaamse karakter*, SVR, 2009 en 2011
 - Studiedienst van de Vlaamse Regering, *Het internationale karakter van de Vlaamse Rand. Vergelijking met het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest en het ruime ommeland*, SVR, 2012
-